

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

21e jaargang nr. 5

28 januari 1968

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar

Overige landen f 10,— per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

Uit humanistisch oogpunt

Ik weet niet of u ooit hebt geprobeerd om aan een buitenlander duidelijk te maken hoe ons onderwijs in elkaar zit. Als u erin geslaagd bent, hebt u het verder gebracht dan ik.

Een paar jaar geleden, op het humanistisch congres in Oslo, kwam het openbaar onderwijs ter sprake in de sectie waarbij ik was ingedeeld. En ik herinner me nog heel goed, hoe vanzelfsprekend een duitse afgevaardigde het vond dat het openbaar onderwijs vrij zou zijn van elke geloofs-overtuiging, en verplicht voor ieder kind.

Mijn verzet tegen die verplichting en mijn pleidooi voor het recht en de verantwoordelijkheid van de ouders maakten in zijn ogen mijn humanistische overtuiging ronduit verdacht. Toch is het ook vandaag nog mijn stellige mening, dat opvoeding allereerst een zaak van de ouders is; en dus ook dat het gedeeltelijk overdragen van die opvoeding aan beroepskrachten die men onderwijzers noemt, iets is dat ouders alleen dan met goed geweten kunnen doen wanneer zij die onderwijzers kunnen zien als geestverwanten. Deze geestverwantschap kan van godsdienstige of sociale aard zijn, of ook van pedagogische aard; ze kan in een algemener kader geplaatst af en toe bedenkingen oproepen: ze heeft niettemin het feitelijke recht van haar bestaan.

Indien men het respecteert dat iemand katholiek is, moet men het ook respecteren dat hij zijn kinderen katholiek opvoedt, en dus ook dat hij binnen deze opvoeding de voorkeur geeft aan een katholieke school. Hetzelfde geldt voor een calvinist, voor een jood, voor een overtuigd voorstander van openbaar onderwijs in andersdenkende gemeenten waar dit niet bestaat, en ook voor aanhangers van het montessori- of het dalton-systeem. De bezwaren tegen het katholicisme mogen nóg zo groot zijn, ze kunnen ons nooit het recht geven aan katholieke ouders de vrijheid te onthouden die wij voor onszelf opeisen: onze kinderen op te voeden naar ons eigen inzicht en onze eigen verantwoordelijkheid. Maar met aldus het recht van het bijzonder onderwijs te erkennen, is men er natuurlijk nog niet. Want in het begin van deze eeuw, voor de zg. pacificatie, bestond dit ook en toch duurde de schoolstrijd voort. Van de staat uit beschouwd, is het immers onduidelijk dat men belasting heft van allen, en die algemene gelden slechts voor één soort

scholen zou gebruiken.

De ouders die in het verleden voor bijzonder onderwijs, bijv. op bijbelse grondslag zorgden, moesten dus dubbel betalen: éénmaal als belastingbetaler, en éénmaal om hun eigen, destijds nog ongesubsidieerde school in stand te houden. Het spreekt voor mij vanzelf, dat de rijksoverheid die ons zowel met belastingen als met leerplicht zegent ook de gelden beschikbaar stelt om die leerplicht zo eerlijk mogelijk te verwezenlijken, door nl. per leerling nagenoeg eenzelfde bedrag per jaar te besteden. Dat is het feitelijke systeem waar ons land sinds een halve eeuw mee werkt, en waarvan mij de grondslag onaantastbaar lijkt, al ben ik niet blind voor enkele nadelen ervan. En ik herhaal, die grondslag is tweeledig; ten eerste: de verantwoordelijkheid voor de opvoeding ligt bij de ouders; ten tweede: als belastingbetalende staatsburgers hebben de ouders er recht op, dat de overheid in evenredige mate bijdraagt aan de opvoedingskosten, dus aan hun school.

Maar — eens gaat de opvoeding van een opgroeiend kind in opleiding over. En het is een open vraag, of een christelijke technische school of een katholieke huishoudschool nog wel een rechtmatig beroep kunnen doen op dezelfde argumenten, die voor het lager onderwijs — het basisonderwijs heet dat tegenwoordig — zo overtuigend klinken. Hetzelfde geldt voor Gymnasium en H.B.S.; hetzelfde geldt, en wel het allersterkst, voor de Universiteit.

In 1880 is te Amsterdam de Vrije Universiteit opgericht, uitgaande van de Vereniging Hoger Onderwijs op Gereformeerde Grondslag. Veel later, namelijk eerst in 1923, is te Nijmegen de Katholieke Universiteit gesticht. Zij hebben hun ont-plooiing te danken gehad aan de opofferingsgezindheid van de respectievelijke geloofsgroepen. Dat heeft echt wel iets meer gekost dan een duit in het zakje. Maar alle schenkingen en leningen bijeen zijn toch niet in staat geweest tot het voltooiën van de universitaire veelzijdigheid. En bovendien stegen de kosten van instandhouding en uitbreiding van de bestaande faculteiten in en na de Tweede Wereldoorlog onvoorstelbaar. Een wijziging van de Hoger Onderwijswet heeft in 1948 de subsidiëring van de calvinistische universiteit te Amsterdam en van de katholieke universiteit te Nijmegen mogelijk gemaakt; en

een radio-uitzending van zondag 28 januari 1968

dank zij déze subsidiëring (die allengs de 100 % nadert) hebben ook de beide bijzondere universiteiten sinds een jaar of vijftien een echte medische faculteit.

Ik laat de geschiedenis nu verder buiten beschouwing, omdat de actualiteit alle aandacht verdient. En wel in drie opzichten: de situatie van het onderwijs; de levensovertuiging van de docenten; en de levensovertuiging van de studenten. Het is duidelijk dat de oprichters gemikt hebben op een gesloten geloofsgemeenschap, waarbij het onderwijs zou worden gegeven op gereformeerde, respectievelijk rooms-katholieke grondslag, door geleerden die belijdende calvinisten, respectievelijk katholieken waren, terwille van studenten uit orthodox-protestantse of integraal-katholieke gezinnen. Maar — het gezin is bij achttien- of twintigjarigen in onze moderne tijd echt geen garantie. Het oedipus-complex houdt niet halt bij de kerkdeur of bij de Moerdijk. Ontelbaar zijn de jongens die een tijdlang juist niet willen doen en denken zoals hun vader. En met meisjes is het al net zo. Met andere woorden: het geleidelijk toenemen van het studentental, dat al gauw in de honderden, daarna in de duizenden liep, maakte de verscheidenheid onontkoombaar. Geloofsafval is een maatschappelijk verschijnsel van onze moderne samenleving, en zelfs een bijzondere universiteit is daartegen geen remedie. Bovendien wordt met recht bij de inschrijving geen doopakte of geloofsbelijdenis gevraagd, zodat het student-zijn ook voor andersdenkenden mogelijk was. Bij de keus tussen studeren te Nijmegen of om financiële redenen niet-studeren, hebben ouders in Nijmegen en omgeving natuurlijk vaak het eerste gekozen, ook al waren ze zelf niet katholiek. Ze namen dit geloofsverschil op de koop toe, in de hoop dat achttien jaar niet-katholieke opvoeding en de dagelijkse aanwezigheid van een niet-katholiek gezin daar wel tegen konden. Het geloof speelde bovendien in allerlei vakken geen enkele rol. Het gevolg is geweest, dat aan de beide bijzondere universiteiten de studentenbevolking veel méér gemengd is, dan men veelal meent, al is de meerderheid natuurlijk nog wel van de gewenste kleur. Maar ook die kleur zelf is na meer dan een halve eeuw meer dan een nuance veranderd.

Als ik eraan denk, hoe de gereformeerde dorpsomgeving van mijn jeugd toneel en dans als des duivels verfoeide en de stichtelijke samenspraak beoefende als het nobelst soort jongelingsver-

maak, dan voel ik nóg de schok waarmee ik een paar jaar geleden als amsterdams hoogleraar een middeleeuwse klucht te zien kreeg, voortreffelijk gespeeld door studenten van de V.U. Niet enkel Calvijn, maar ook Abraham Kuijper, had alle reden om zich om te draaien in zijn graf. Ze hebben het niet alleen die avond.

Maar al is de studentengemeenschap zowel gemengd als gemoderniseerd, de docentengemeenschap zou toch nog een eenheid kunnen zijn. Die is het ook, zoveel mogelijk. Het benoemingsbeleid aan de V.U. en te Nijmegen is daarvoor garant, maar bij levende mensen kan nu eenmaal niemand garant zijn, ook niet de persoon zelf. Eén simpel voorbeeld: de bekende, helaas te vroeg overleden amsterdams wijsgeer H. J. Pos, behoorde in 1946 tot de allereersten die voor het Humanistisch Verbond een spreekbeurt vervulden; maar hij was zijn loopbaan als gereformeerd hoogleraar aan de V.U. begonnen. Het is niet zeker, dat een veertigjarige die benoemd wordt, acht of tien jaar later nog is wat hij nu meent te zijn. Er zijn in de gereformeerde kerk aardverschuivingen van Assen tot Lunteren, en ze waren er onder het kerkvolk eerder dan in de kerk. De V.U. zit nu met het probleem, of men dr. A. Hoogerwerf wel zal benoemen tot hoogleraar in de politieke wetenschappen; hij heeft de steun van faculteit en senaat, dus van de professoren, zijn aanstaande collega's; maar het Curatorium dat in overwegende mate niet uit hoogleraren bestaat, moet benoemen, en, o gruwel: dr. Hoogerwerf is lid van de Partij van de Arbeid! Zo'n situatie is de V.U. tot nu toe bespaard gebleven, maar nu zit men er midden in. En de Bijbel geeft in dit verband — of liever: óók in dit verband — geen antwoord. Nijmegen heeft al enkele jaren geleden de moed gehad tot een radicale beslissing toen men het socialistische Eerste-Kamer-lid De Rijk daar tot hoogleraar in de filosofie benoemde, zoals trouwens later een joods medicus tot hoogleraar in de geneeskunde. Het spreekt immers vanzelf: ééns komt men voor de principiële vraag te staan: wat is beter voor de universiteit, een goed vakman met matig geloof, of een matig vakman met goed geloof? Maar voor ik op die allesbeheersende vraag inga, concludeer ik allereerst dat ook de docentengemeenschap aan de twee bijzondere universiteiten dus niet meer de gesloten eenvormigheid bezit, waar men op meende te kunnen rekenen. De allesbeheersende vraag is natuurlijk, wat men zich moet denken bij wetenschapsbeoefening

ORIËNTATIE

serie A: Huwelijk en gezin

- 1 verkering en verloving
- 2 trouwen
- 3 gezinsvorming en opvoeding
- 4 het gemengde huwelijk
- 5 gezin en maatschappij

serie B: De mens en zijn wereld

- 1 atoom en kosmos
- 2 existentie
- 3 evolutie
- 4 autonomie
- 5 relativiteit

serie C: Aziatische godsdiensten

- 1 islaam
- * 2 confucianisme/taoïsme
- * 3 hindoeïsme
- * 4 boeddhisme
- * 5 zen-boeddhisme

serie D: Wereldproblemen

- 1 het bevolkingsvraagstuk
- * 2 welvaart-armoede
- * 3 oorlog-vrede
- * 4 het rassenvraagstuk
- * 5 communisme en democratie
- * deze deeltjes zullen in de loop van 1968 verschijnen.

prijs per serie f 2,50

deze series bevatten ieder vijf helder geschreven deeltjes, die uitstekend kunnen dienen als uitgangspunt in gespreks-groepen.

ieder deeltje telt ongeveer 24 blz.

bestellingen aan het centraal bureau van het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht bij voorkeur door storting of overschrijving van het verschuldigde bedrag op giro 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

„geheel en uitsluitend op den grondslag der gereformeerde beginselen”, zoals artikel 2 van de statuten het voor de V.U. formuleert. Is er christelijke wiskunde? Is er calvinistische biochemie? Is er gereformeerd handelsrecht? Is er enig verband denkbaar tussen de röntgenologie en de Synode van Dordrecht? Enig verband tussen Statistiek en de Statenbijbel? Toch heeft de Vrije Universiteit hoogleraren in al deze vakken. Het studentenblad aldaar, Pharetra, heeft in het begin van deze maand de uitslag gepubliceerd van een kleine enquête, onder een groep studenten gehouden. Ongeveer dertig procent had verwacht, dat het onderwijs doortrokken zou zijn van de christelijke beginselen. Die dertig procent is curieus, want op grond van artikel 2 der statuten had 100 % dit moeten verwachten. Maar van die dertig procent vond slechts één derde deze verwachting vervuld; de rest bemerkt er „zo nu en dan” iets van, namelijk een gebed voor en na sommige colleges. Onderhoudend artikel 2 der statuten, lijkt me dit niet veel.

In een overigens besloten vergadering met ongeveer 400 deelnemers heeft de V.U. op 11 januari 1968 haar principiële problematiek ter discussie gesteld. Twee zinnen uit de vooraf reeds door de rector-magnificus verspreide papieren geven de ernst van de situatie weer: „Indien niet duidelijk een verantwoorde en zeer waardevolle reden voor het handhaven van het religieuze karakter der Vrije Universiteit kan worden aangewezen, dan ligt het voor de hand dat dit in de toekomst zal verdwijnen”. En als men die principiële reden niet zou vinden, dan „kan beter de vlag worden gestreken en moeten wij besluiten dat de universiteit in het verleden haar zinvolle taak heeft verricht, maar dat zij nu beter tot rijksinstelling kan worden omgebouwd”.

Het is niet waarschijnlijk, dat de V.U. nu al zal concluderen tot haar eigen overbodigheid. Want behalve inzicht zijn er ook nog tradities en behalve kritiek ook nog belangen. Maar het is wel waarschijnlijk dat dit het begin is van het einde.

HET LIED VAN HET MORGENLICHT

Ik groet het morgenlicht maar of het zich
 laat groeten
 de voeten der voorbijgangers laten zich
 beter groeten
 wij moeten zeggen zij ondanks het morgenlicht
 ik knik ze toe en houd moed zeg ik het licht
 maakt je toch blij
 ze knikken terug maar ze geloven niet
 ze gaan voorbij.
 Het morgenlicht houdt zich nu bezig
 met de dingen
 de pas gewassen trams de rails het draad erboven
 de fietssturen de ramen en de raamkozijnen
 de dingen kunnen in het morgenlicht geloven
 het water van een gracht wordt zonder kleren aan
 zo heilig als de heilige sebastiaan
 En ook de kar de man ernaast de haring op de kar
 zij roepen eensgezind en zonder dat zij
 opzien baren
 het morgenlicht nabij en ook ikzelf ik groet
 het morgenlicht maar of het zich laat groeten
 wij moeten zeggen wij dit is het morgenlicht
 wij moeten zeggen wij het licht is ons gezicht
 wij moeten zeggen wij het licht gaat eenmaal
 dicht.

Hans Andreus

Nederlands dichter, geb. 1926

Vakantieplannen ?

Denkt U dan ook eens aan het
 humanistisch vakantiecentrum „DE ARK”
 te Nunspeet.

Unieke omgeving - goede verzorging.

Vanaf 15 juni.

Juni f 85,— p.p. per week incl. volledig pens.

Juli f 95,— p.p. per week incl. volledig pens.

Aug. f 85,— p.p. per week incl. volledig pens.

Kinderen tot 15 jaar en leden van het Humanistisch Verbond belangrijke reductie.

Inschrijving mogelijk vanaf heden. Folder te verkrijgen uitsluitend op schriftelijke aanvraag: Belvédèrelaan 14, Nunspeet.

Als humanist vind ik dat bijzonder verheugend, en wel het meest omdat het een proces is van binnen uit. Geen financiële of economische of politieke factoren hebben deze naderende ontbinding beïnvloed. Integendeel: op hetzelfde ogenblik dat de rijksoverheid alle kosten voor haar rekening neemt, en men dus in staat is z'n doeleinden ten volle te verwezenlijken, bemerkt men dat ze fictief zijn.

Ze zijn inderdaad fictief. Een calvinistisch medicus mag over enkele problemen van leven en sexualiteit een beetje anders denken dan een buitenkerkelijk medicus, daaruit volgt nog niet dat er een calvinistische geneeskundige wetenschap bestaat. Chemie van roomsen is nog geen roomse chemie. Die simpele erkenning houdt in, dat men het geloof terugwijst, van de plaatsen waar het zich nooit had mogen opdringen, en waar het in de loop der eeuwen mateloos veel kwaad heeft gedaan. Eén verwijzing naar Galilei is genoeg. De wetenschap is een eigen activiteit, met eigen methoden van onderzoek en conclusie. En het typisch rationele van deze methoden ontrekt de wetenschap aan iedere begrenzing van geloof of natie of partij of ras. Er is geen communische chemie, maar er is ook geen franse, geen communistische, geen blanke chemie.

In de oneindige discussie die wetenschap heet — en bij de harttransplantaties hebt u het opnieuw kunnen merken — is de mensheid al lang één. Daaruit volgt niet, dat geloof en kerk zinloze zaken zijn; daaruit volgt wel, dat hun zin te vinden is op buiten-wetenschappelijk gebied: een gebied, veel en veel groter dan dat van de wetenschap, maar er wel duidelijk van te onderscheiden. De bijdragen van katholieken en van calvinisten in de verschillende wetenschappen kunnen volledig tot hun recht komen, ook zonder aparte universiteiten. En voor de bijdragen van katholieken en calvinisten op de niet-wetenschappelijke gebieden, is natuurlijk helemaal geen universiteit nodig.

Daartoe zijn, behalve de kerk zelf, allerei eigen instituten en verenigingen aanwezig, al wordt het ook daar, gelukkig, meer en meer de vraag, in hoeverre het isolement kracht betekent, of angst.

G. Stuiveling

Sneeuw

Lang geleden heb ik het plan gekoesterd ooit eens een boek of althans een verhaal te schrijven. Daarin zou dan sprake zijn van allerlei onderwerpen, voedingsmiddelen, toestanden, waarvan ik de namen wel wist, maar waarmee ik in de praktijk des levens nog nooit in aanraking was geweest. Ik zou bijvoorbeeld iemand bij tuberozen een chipolatapudding laten eten of een heer met een chapeau-claque in de Oriënt-Express zetten. Het leek mij zeer wel mogelijk een boek (verhaal) vol te schrijven met zaken, waarvan ik geen verstand had, zonder daarbij grove blunders te maken.

Deze overtuiging ben ik ook heden nog toegedaan, maar met het klimmen der jaren leert men het een en ander. Zo heb ik intussen herhaaldelijk chipolatapudding gegeten en ik heb zelfs eens een stukje in de Oriënt-Express gezeten, zij het zonder chapeau-claque. Met de tuberoos (polyanthus tuberosa) ben ik nog steeds niet gemeenzaam, maar om een heel verhaal om één bloemetje te spinnen lijkt mij wat kras. Ik heb dus het plan laten vallen, zoals ik er zovele heb laten vallen.

Zojuist heb ik opnieuw een onderwerp, dat voór behandeling in aanmerking had kunnen komen, moeten schrappen: de wintervakantie. In mijn ongeschreven boek zou ik een Grand Hotel hebben betrokken. Overdag zou ik met enkele vrienden en beeldschone vriendinnen lange skitochten hebben gemaakt met een ijsmuts op en een verjaarljke donkere bril. Onderweg zouden wij in de felle zon hebben uitgerust om ons bruin te laten branden. Eén van ons zou helaas zijn been moeten breken. Als ik in een goede bui was geweest, zou ik deze taak zelf op mij hebben genomen. Het insneeuwen in een berghut zou ook een aardige episode hebben kunnen leveren, misschien een soort decamerone of althans een due-marone.

In werkelijkheid logeerden wij bij vrienden in een comfortabel, maar eenvoudig huisje. De skitochten moesten natuurlijk wegens onze vervolgerde leeftijd vervallen. Wij hebben bemerkt, dat de bevolking ter plaatse met het skilopen op driejarige leeftijd begint en dat hebben wij verzuimd. Ook leek het ons ten opzichte van onze werkgever niet fair in de vakantie een onzer of beide benen te breken. Trouwens, in het gebied, waar wij ons bevonden althans, was er geen sprake van het maken van tochten op ski's. Men liet zich aan zitstokjes langs een kabel enkele honderden meters omhoog trekken en sulde vervolgens weer omlaag. Wij zagen meermalen personen van middelbare leeftijd, die zich moeite gaven onderweg draaijerige bewegingen te maken, die dan niet zelden in een vernederend vallen eindigden.

Het zal u niet ontgaan zijn, dat op de prentbriefkaarten, de vouwbladen van reisverenigingen en verenigingen voor vreemdelingenverkeer, de daken en velden altijd met een onwaarschijnlijk dikke sneeuwlaag zijn bedekt. Op de afbeeldingen sneeuwt het nimmer, de sneeuw ligt er altijd al. Welnu, wij hebben beleefd, dat wij de sneeuw zagen vallen. Dagen achtereens. De dikke laag, die wij tot dusverre hadden gehouden voor het gebruikelijke en aanvaarde bedrog van reclame-makers, was inderdaad aanwezig. Het is een sensatie in een land te zijn, waar de leugen tot waarheid wordt. En als 's avonds de lichten aangingen, was de wereld vol kerstkaarten, kitschig en gezellig.

Wij hebben verscheidene sneeuw wandelingen gemaakt. Voorzover u zelf op dit gebied nog geen ervaring hebt (wat gezien het aantal Bergland-, Hopla- en andere treinen niet waarschijnlijk is), waarschuw ik u altijd gebaande wegen te gaan. Het waden door de sneeuw heeft slechts een literaire bekoring. Als men tot halverwege de dijk in de witte wade staat, is een wandeling van honderd meter een uitputtende krachttoer. Bezweet en hijgend verliest men al spoedig zijn zin voor de overweldigende schoonheid der natuur.

Een bijzondere attractie van de wandelingen waren de herbergen die in zo ruime mate langs de wegen waren gelegen. Wij plachten ons daar te versterken met ovomaltine, een soort melkchocolade, waarin ei en mout verwerkt moeten zijn. De inheemse bevolking is dol op alles wat kiemt en kiemen kan, hoewel zij zich zelf in een matig tempo vermenigvuldigt. Ook aan honig, rozebottels, noten, vlier- en lindebloesems kent men een bovennatuurlijke kracht toe. De kaas is beroemd doch nagenoeg smakeloos. Het brood is niet beroemd, doch een verfijnde delicatess.

Kortom, het was een buitengewone vakantie al heeft zij ons wederom van een hoofdstuk uit ons ongeschreven boek beroofd. En toen wij thuis kwamen vernamen wij, dat de natuur hier bijna even gul was geweest als ginds. Men deelde ons mee, dat het twintig graden had gevoren. Wij hadden het met vijftien, zestien moeten doen. Dat dorpen waren ingesneeuwd en onbereikbaar in het land lagen. Wij hadden voor deze ervaring uit en thuis ruim tweeduizend kilometer afgelegd.

Als ons de tijd en de middelen daartoe gegeven zijn, zullen wij zonder twijfel in de toekomst nogmaals in de winter met vakantie gaan naar sneeuwbergen. Maar wellicht zullen wij ter afwisseling ook eens een winter in de zomer gaan doorbrengen. Daartoe behoeft men immers slechts naar het zuidelijk halfrond te gaan. Want als ik het boek dan niet schrijf, dan wil ik het in elk geval zo mogelijk beleven.

H.H.

Van week tot week

(Hilv. II) radio

zondag 4 februari 9.45—10.00 uur: P. Spigt: „Durven weten wat waar is”.

zondag 11 februari 9.45—10.00 uur: M. G. Rood: „De kleinzoon van de volkscommissaris”.

zondag 18 februari 9.45—10.00 uur: H. J. J. Lips: „'n Millioen humanisten”.

(Ned. II) televisie

maandag 19 februari van 22.10—22.40 uur „Bezwaren tegen het humanisme” met medewerking van: ds. J. J. Buskes, J. G. Rausch, pater F. Veulenturf, prof. dr. W. van Dooren, prof. dr. J. P. van Praag, mr. M. G. Rood.

Regie: Geert van den Bogaard.